

Isus nas poučava da izgovaramo molitvu u kojoj se usudujemo početi zavivom Oca, a završavamo da nas taj isti Otac izbavi od Zloga. Kao da se naš život odvija između Boga i Zloga, naše srce odlučuje kojemu ćemo se carstvu privoljeti: životu vječnomu ili osudi vječnoj.

Zaključak. *Očenaš* nam kazuje da ima nešto silno što je na nebu, pa tako mora biti i na zemlji, a to je Volja Božja. Ako se ta božanska Volja, Ljubav, Plan na nama ispuni, sve je spašeno! A ima nešto što treba biti na zemlji pa će tek onda tako biti i na nebu, a to je oprostjenje zadužnice naše. Ako smo se kao uvrijeđeni izmirili sa svojim uvrijediteljima, onda nam je zajamčeno oprostjenje na nebesima. Pater Matić neusiljeno uvjerava čitatelja na istinitost Isusovih zaziva, molbi, tumačeći prisposode detaljno, ističući važnost i novost, koja nam toliko puta izmakne ispred očiju. On o molbenicama *Očenaša* piše temeljito i cjelovito, stilom jednostavnim i razumljivim, potkrjepljujući navodima iz Biblije i patristike i medievalistike i moderne do *Očenaša* J. Ratzingera — Benedikta XVI. Ne donosi svoje novosti, nego je, u vezi s *Očenašom*, tako proučio Stari i Novi zavjet, i brojne tumače *Očenaša*, da po redu izlaže i obrazlaže, ne bježi od poteškoća, dočekuje ih smireno, stavljajući pred naše savjesti božansku riječ, bogatu kao ono pronađeno blago u zemlji, a oštru kao mač dvosječac. Koliko strpljivosti, akribije i poštenja u kontroliranju svakoga autora, djela, stranice, pojma. Svaka čast! Drago bi mi bilo da ovako vrijedna knjiga ima i kazalo imena.

Ako je svatko Božji original, a jest, onda svatko ima i svoj *Očenaš*, onaj životni, doživljajni, spasonosni, zapravo zajednički! Ovo je Matićev *Očenaš* od 80 stranica. Nije ga autor sastavio da mu se divimo pameti i peru, nego da se pobožnije Bogu molimo! Hvala mu.

Ratko Perić

Stjepan Maroslavac, *Kraljica svih glazbala*. Đakovo: Đakovačko-osječka nadbiskupija, 2016, 519 str.

Autor je ove velebne knjige (format 303 x 210 mm, tvrde korice u boji) vlč. Stjepan Maroslavac, svećenik Đakovačko-osječke nadbiskupije, višegodišnji kapelan i župnik u raznim mjestima, a od 1999. djelatnik u nadbiskupijskim ustanovama u Đakovu. S izuzetnom marljivošću i ljubavlju priređuje ne samo molitvenike i zbirke litanija za osobne i pučke pobožnosti (*Zazivajmo Gospodina i svete njegove* i *Litanijar*), nego piše i velike monografije: *Donji Miholjac kroz stoljeća* (2007.), *Slava glasu nebeskom* (2011.) (o crkvenim zvonima) i ovu koja je sada pred nama — *Kraljica svih glazbala* (2016.).

Znakovita je napomena koju je autor zapisao na prvoj stranici: »Bezdušna i nezasitna rekvizicija, izvlačila je svirale iz orgulja u ratne svrhe, za vrijeme Prvog svjetskog rata na području Austro-Ugarske monarhije, potaknula me na skupljanje građe o orguljama.« A velika zaokupljenost tim jedinstvenim glazbalom dovela je Maroslavca do toga da konačno napiše jedno sveobuhvatno djelo. »Orgulje, to čudo od glazbala, kroz svoju povijest daju svjedočanstvo o čovjeku i društvu. One čuvaju svjedočanstvo o entuzijazmu velikih umjetnika, kao što su Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart i dr., ali i o tužnim i dramatičnim vremenima, kao npr. kad je pred kraj Prvog svjetskog rata njegovo carsko veličanstvo apostolski car i kralj austrougarski naredio da se s tornjeva skinu zvona, a sa crkvenih korova rastave orgulje i pretope u topove. No ta crkvena zvona odzvonila su jednoj carevini, a orgulje joj odsvirale Requiem« (Uvodna riječ nadbiskupa Marina Srakića).

Već pri prvom susretu s ovom knjigom čitatelj je zadivljen njezinim obuj-

mom i tehničkom uređenošću. Radi se o velikom i sveobuhvatnom djelu, kakvo se jedva može naći i u širim međunarodnim razmjerima. Iz sadržaja se odmah uočava da Stjepan Maroslavac opisuje svaki pojedini instrument svoje nadbiskupije (i nanovo uspostavljene Srijemske biskupije 2008. godine, koja je dotad bila sjedinjena s Đakovačkom ili Bosanskom biskupijom), ali je impozicija knjige mnogo šira. Pisac u prvim nekoliko poglavlja govori općenito o orguljama kao jedinstvenom, najvećem i tehnički vrlo zahtjevnom glazbalu. Osim toga, donosi popis i kratke životopise graditelja orgulja (barem onih najpoznatijih), domaćih i stranih, koji su djelovali ili još djeluju na hrvatskom tlu (prvi već u 16. st.). Značajan je broj onih poznatijih: 51, a tomu treba pridodati imena i 34 graditelja koje autor povezuje s određenim gradionicama (tvrtkama) orgulja — ukupno 85. Uzme li se u obzir da je u nekim gradionicama djelovalo po nekoliko članova iste obitelji, onda je spomenuti broj još veći. Maroslavac donosi i zanimljive stranice o održavanju orgulja: njihovu pregledu, čišćenju i čuvanju. Važno je i upoznavanje čitatelja s crkvenim dokumentima o “kraljici svih glazbala”.

Knjiga ima ukupno 24 poglavlja, kraćih ili duljih, sa sljedećim naslovima: *Uvod, Povijest orgulja, Gradnja orgulja, Dijelovi orgulja, Vrste orgulja, Graditelji orgulja, Gradionice orgulja, Manje poznate gradionice i graditelji, Malo poznati graditelji, Održavanje orgulja, Crkveni dokumenti o orguljama, Rekviriranje svirala iz orgulja, Orguljaška služba, Đakovačko-osječka nadbiskupija, Bogoslovno sjemenište u Đakovu, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Orgulje đakovačke katedrale, Orgulje u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji, Samostanske crkve, Popis orgulja u nadbiskupiji, Srijemska biskupija, Orgulje u Srijemskoj biskupiji, Popis orgulja u biskupiji, Sažetak* (na hrvat-

skom i njemačkom jeziku). Uz pregled *Izvora* (ističu se zapisnici kanonskih pohoda pojedinim župama) i *Literature* donosi se također *Popis osoba i mjesta* navedenih u knjizi. Treba istaknuti da autor kod opisanih orgulja Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije donosi i njihove izvrsne fotografije u boji. Čitatelj može na taj način, uz dočarani zvuk pojedinih orgulja (prema navedenoj dispoziciji registara), vidjeti i njihovu likovnu ljepotu. Stjepan Maroslavac prikupio je golemu gradu i napisao djelo za koje treba upotrijebiti mnogo godina ustrajnoga rada, kako u arhivima nadbiskupije i pojedinih župa, tako i na samom terenu u obilasku svih crkava.

U poglavlju *Orguljaška služba* pisac donosi pregled svih orguljaša, pri čemu zapaženo mjesto zauzima popis časnih sestara orguljašica od 1946. do danas (njih preko 300!). Tu se navode i zanimljivi slučajevi s početka 20. st. u kojima su orguljaši bili u središtu zbivanja u nekim župama (primjerice Orguljaška služba i štrajk, Viljevački orguljaški slučaj). Pisac knjige dosta prostora posvećuje i glazbeno-orguljaškoj izobrazbi u samostanu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. Kroz tu su izobrazbu prolazile mnoge generacije časnih sestara od dolaska u grad 1868. na poziv biskupa Strossmayera. Glazbu su poučavale sestre, među kojima se kroz desetljeća istaknula orguljašica i učiteljica glazbe s. Rafaela Franc. Ona je još i prije završetka studija na Muzičkoj akademiji u Zagrebu 1936. poučavala mlade sestre teoriji glazbe i sviranju glasovira. Maroslavac opisuje i druge mogućnosti u učenju sviranja orgulja u nadbiskupiji. Interesantan je pokušaj biskupa Akšamovića, koji je 1921. osnovao Orguljašku školu u Osijeku, ali ona zbog nedovoljnog broja prijavljenih polaznika nije ni započela s radom. Autor knjige piše i o svećeniku Josipu Posleku

(1875.–1961.), učitelju orguljanja, koji je bio *regens chori* u stolnoj crkvi u Senju, a potom kateheta i župnik u nekoliko župa u Lici i Gorskom Kotaru. Poučavao je mnoge u sviranju, a poznato je da su kod njega prošli tečaj orguljanja i četiri polaznika s područja Đakovačko-osječke nadbiskupije. Vidi se da Maroslavac otkriva čitateljima mnoge činjenice vezane uz orgulje i orguljašku izobrazbu, koje ukazuju na velike napore uložene za formiranje prikladnih crkvenih glazbenika.

Jasno je da autor najveću pozornost usmjeruje na orgulje đakovačke stolne crkve. Prve je izgradila njemačka tvrtka Steinmayer 1882. godine. Taj izvrstan instrument izgorio je u požaru 1933. godine. Nove orgulje iz 1936. potječu od poznate tvrtke Franca Jenka (Šentvid, Ljubljana). One spadaju među najvrjednija glazbala u Hrvatskoj i druge su po broju registara. Demontirane su u rujnu 2017. (nakon izdanja ove knjige) i u tijeku je njihova restauracija. Posao oko obnove glazbala povjeren je gradionici orgulja Antona Škrabla iz Rogaške Slatine (Slovenija), koji je s Nijemcem Aloysom Dietrichom ustanovio 1997. mješovito poduzeće za restauriranje i izradu orgulja — Orgelbau Škrabl GmbH Dillingen. Orgulje imaju 73 registra, tri manuala i pedal s 5.486 svirala. Obnova će potrajati oko godinu i pol, a plan je da ponovno budu na koru katedrale u svirnom stanju za Uskrs 2019. godine.

Na području Đakovačko-osječke nadbiskupije stanje s orguljama je sljedeće: u 51 crkvi orgulje su u uporabi s ukupno 748 registara; u 27 crkava orgulje su neuporabljive s 200 registara; u 33 crkve nestale su orgulje s više od 102 registra; u Domovinskom ratu uništeno je 20 orgulja sa 164 registra; u 40 župnih crkava nema orgulja. Autor je, dakle, ukupno pregledao 171 crkvu, odnosno orgulje u njima.

Evo podataka i s obzirom na Srijemsku biskupiju: u 10 crkava orgulje su uporabive s ukupno 104 registra; u 6 crkava orgulje su neuporabive s ukupno 52 registra; u 12 crkava orgulje su nestale s ukupno više od 68 (?) registara; u 7 župnih crkava nema orgulja. Pregledano je sveukupno 35 crkava, odnosno instrumenata.

Knjiga je pravi rudnik podataka ne samo o orguljama, nego i o dotičnim crkvama, liturgijskom pjevanju u njima, odnosno o zborovima i njihovim voditeljima. I u tome je također vrijednost ovog djela. Stjepan Maroslavac donosi svu građu vrlo pregledno: i sadržajno i grafički. Detaljno su obrađene orgulje sa sviralama, a iznimke su pojedini klasični harmoniji i nekoliko elektronskih orgulja. Preciznost u radu pokazuje se i u tablicama s popisom svih orgulja: najprije njihov abecedni poredak prema mjestima, a zatim i prema veličini s obzirom na broj registara. Na temelju sačuvanih dokumenata autor opisuje i ona glazbala koja su nestala (uništena) za vrijeme ratova: Prvoga i Drugoga svjetskoga te Domovinskoga.

Tko god uzme u ruke Maroslavčevu knjigu, susrest će se mnoštvom podataka i zanimljivosti. Oni koji žele saznati nešto o konkretnom instrumentu iz neke župe ili samostana, lako će pronaći poglavlja i mjesta o njima. Čitatelji pak koje privlači povijest orgulja ili njihov tehnički sustav (gradnja, dijelovi, vrste) dobivaju u ovom monumentalnom djelu opširnu i prikladnu građu. Orgulje imaju svoju dugu povijest i razvoj kroz više od dva tisućljeća, a tehnički su rasle od primitivnih hidrauličnih, pa preko pneumatskih do suvremenih elektromehaničkih.

Knjiga ima i nekih manjih nedostataka. Ponekad se osjeća nedovoljna povezanost između pojedinih poglavlja (pa i odlomaka). Bilo bi dobro da je na početku svakog od njih stavljeno barem

nekoliko uvodnih rečenica za sadržaj koji slijedi, uz povezanost s onim prethodnim. Na taj bi se način postignula skladnija cjelina. U sažetku se primjericice ne donosi zaokružen i skraćeni pregled cjelokupnog sadržaja, nego autor daje previše mjesta povijesnomu pregledu razvitka i širenja orgulja po Europi. Osim toga, u njemu su pojedini odlomci samo poredani jedan ispod drugog, bez dovoljne međusobne povezanosti. Sažetak uopće ne dotiče sadržaj koji se nalazi u poglavljima o orguljama u crkvama Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije! A mogao se donijeti barem onaj pregled podataka o broju i stanju orgulja u pojedinim crkvama, kakav se nalazi u prethodnom sadržaju. Možda se u podnožnim bilješkama prvih poglavlja previše navode podatci iz Muzičke enciklopedije (Zagreb, 1974. i 1977.), a moglo se više citirati iz drugih knjiga na hrvatskom jeziku koje autor inače navodi u popisu literature. Šteta što Maroslavac nije posegnuo i za gradom na stranim jezicima (koje u popisu literature uopće nema).

Ipak, sve su to primjedbe koje ne umanjuju cjelokupnu vrijednost ovoga djela. U svakom slučaju, iz knjige dolazi do izražaja golem napor i želja da se što detaljnije obradi predstavljena grada. Imajući pred očima svoju nadbiskupiju, koja je u Domovinskom ratu pretrpjela mnoge nevolje, autor pri kraju sažetka s radošću piše: »Obnavljaju se srušene i oštećene crkve, nabavljaju se i orgulje. Kršćanski puk voli i cijeni orgulje i za njih se žrtvuje.« Zadivljuje napor i rezultat koji je polučio pisac Stjepan Maroslavac: on zaslužuje velike pohvale i čestitke za svoje jedinstveno djelo!

Marijan Steiner

Mirjana Radan, *Zamjensko majčinstvo: Bioetička prosudba*. Zagreb: Biblioteka Donum Vitae, Centar za bioetiku — Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 2018, 172 str.

Prikaz upravo objavljene knjige pod naslovom *Zamjensko majčinstvo: Bioetička prosudba* autorice Mirjane Radan započinjem pitanjem koje postupno sve više prožima cijelo ovo djelo: Smije li medicina sve što može?

S obzirom na to da je zamjensko majčinstvo istovremeno stara i nova bioetička tema, panoramski su na početku objedinjena i grupirana razna pitanja vezana za surogatstvo, a koja se kasnije pojavljuju u pojedinim poglavljima ove knjige. Ta "smotra" pitanja i propitivanja čini bioetičku kralježnicu raznih, višerazinskih izazova koje zamjensko majčinstvo donosi i umnaža u praksi.

Takvim postupkom autorica je prije razmatranja kompleksnosti zamjenskoga majčinstva htjela zaustaviti i pripremiti čitatelja da sam pokuša sagledati problematiku prije njezina argumentiranog interdisciplinarnog razlaganja slojevito posloženog u pojedinim poglavljima. Slično modernoj umjetnosti, poziva čitatelja na zajedničku pozornicu, igru na svjetskoj sceni i stvaralačku ujedinjenu suradnju.

Služi se zdravorazumskim razmišljanjem proizišlim iz logičkog slijeda sabranih činjenica, koje usmjerava prema istomu žarištu promatranja, prema surogatstvu. Koristi plodove raznih znanstvenih disciplina, ravnopravno osvjetljavajući sve sudionike uključene u iste procese, pazeći pri tom na interdisciplinarni dijalog, odnosno da poštuje domete, ali i granice pojedinih znanstvenih disciplina.

Zamjensko majčinstvo opisuje kao najsluženiji medicinsko-pravno-socijalni oblik ljudskoga zanošenja sa svim negativnim utjecajima na zdravlje zameta-